

СТРАТЕГІЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Бігун У.В., Охріменко О.О.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Розглянуто загрози внутрішньої і зовнішньої енергетичної безпеки України. Удосконалено комплекс стратегічних цілей з забезпечення енергетичної безпеки. Сформовано заходи енергетичної стратегії України задля підвищення рівня енергетичної безпеки держави.

Ключові слова: енергетична стратегія, безпека, комплекс.

Постановка проблеми. Особливість енергетичного фактора полягає у тому, що самі енергоресурси можуть виступати рушійною силою геополітичних та інтеграційних трансформацій. Енергетична вразливість стала визначальним фактором зниження рівня національної безпеки держав. Отже, для кожної окремої країни як суб'єкта глобальної інтеграції формулювання пріоритетів та напрямів розвитку енергетичного сектора визначає необхідність створення енергетичної стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження енергетичної безпеки держави розглядалися у працях О. Архипова, О. Власюка, М. Ковалка, В. Мунтіяна, Ю. Руденка, А. Сухорукова, С. Денисюка, Г. Оганяна, А. Барановського, О. Гончаренка, В. Горбуліна. Проблеми стратегічного управління і розвитку паливно-енергетичного комплексу, формування енергетичної стратегії представлені в дослідженнях і публікаціях вчених Г. Жолтаєва, Н. Камалова, М. Саламатова, Ю. Шафраніка та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на існування великої кількості досліджень з питань стратегічного управління енергетичної галузі у наукових доробках вітчизняних та зарубіжних авторів, залишається потреба у проведенні аналізу існуючої національної енергетичної стратегії України як сукупності рішень по забезпеченню енергетичної безпеки.

Мета статті. Метою даної статті є поглиблення теоретико-методичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо формування енергетичної стратегії України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вирішення проблем паливно-енергетичного комплексу Міністерством енергетики та вугільної промисловості України розроблена Енергетична стратегія України на період до 2030 року, що схвалена розпорядженням КМУ від 24.07.2013 № 1071 [1]. Стратегія визначає пріоритетні напрями розвитку паливно-енергетичного комплексу, подає прогнозні сценарії розвитку даної галузі, описує поточний стан галузі, в тому числі згадуючи про проблеми, що виникли на ринку енергетики.

Проте, одразу ж після оприлюднення дана Стратегія піддалась численним критичним обговоренням. Відсутність чіткої конкретизації стосовно поділу сценаріїв розвитку української енергетики на «песимістичний», «базовий» та «оптимістичний», невідповідність даних про сукупну потужність нетрадиційної та відновлювальної енергетики (10% від установленної потужності до 2030 р.) з даними профільного органу – Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України (22% від установ-

леної потужності до 2030 р.), прогнозування розвитку енергетики при відсутньому реальному енергетичному балансі держави – все це, а також інші недоліки, призвели до скептичного відношення до даного документа.

Отже, для формування ефективної енергетичної стратегії України потрібно на основі реально існуючого вітчизняного енергобалансу визначити вектор розвитку галузей енергетики країни відповідно до вимог внутрішнього ринку та Директив європейського Енергетичного співтовариства.

Оскільки в основі формування національної стратегії енергетичної безпеки лежить дослідження внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на процес її розвитку, то процес її забезпечення повинен передбачати виявлення і систематизацію подій, настання яких прямо чи опосередковано можуть представляти загрозу для енергетики і енергопостачання народного господарства, супроводжуватись виникненням критичних і надзвичайних ситуацій як в самому ПЕК, так і у споживачів його продукції (рис. 1).

Вище описаний комплекс загроз дає змогу дослідити стан енергетичної галузі і одночасно структурувати поняття енергетичної безпеки. Тож на його основі нами запропоновано енергетичну стратегію гарантування енергетичної безпеки, – сформовану у вигляді комплексу цілей забезпечення енергетичної безпеки у чотирьох напрямках діяльності: технічному, екологічному, економічному та геополітичному (рис. 2).

Відповідно, втілення запропонованих заходів сприятиме підвищенню рівня енергетичної безпеки як динамічної категорії і економічної ефективності використання енергоресурсів в довгостроковій перспективі, виходячи з внутрішніх потреб в них і використання зовнішніх джерел.

В енергетичному балансі нашої держави за 2013 рік природний газ займав 34,8%, продукти вугільної

Внутрішні загрози

- Недостатня забезпеченість викопними ресурсами, їх нераціональне використання і потенційний дефіцит;
- незадовільний технічний стан основних фондів, загрози аварій і тероризму на енергетичних об'єктах;
- соціальні загрози (ціни на паливо для населення, висока аварійність виробництва, страйки та інші можливі акції протесту, пов'язані з діяльністю ПЕК та місцевих органів влади);
- відсутність ефективної і збалансованої державної енергетичної політики.

Зовнішні загрози

- економічні загрози (несприятлива кон'юнктура ринку);
- екологічні (масштабні аварії на об'єктах ПЕК, викиди парникових газів, що загрожують всій планеті);
- геополітичні інтереси країн;
- монопольна залежність від одного постачальника чи маршруту постачати енергоносіїв;
- нерівномірність розповсюдження покладів та зосередження основних запасів в політично нестабільних регіонах, зонах військових конфліктів.

Рис. 1. Основні загрози внутрішньої і зовнішньої енергетичної безпеки України

Джерело: розроблено автором на основі [2; 3; 4]

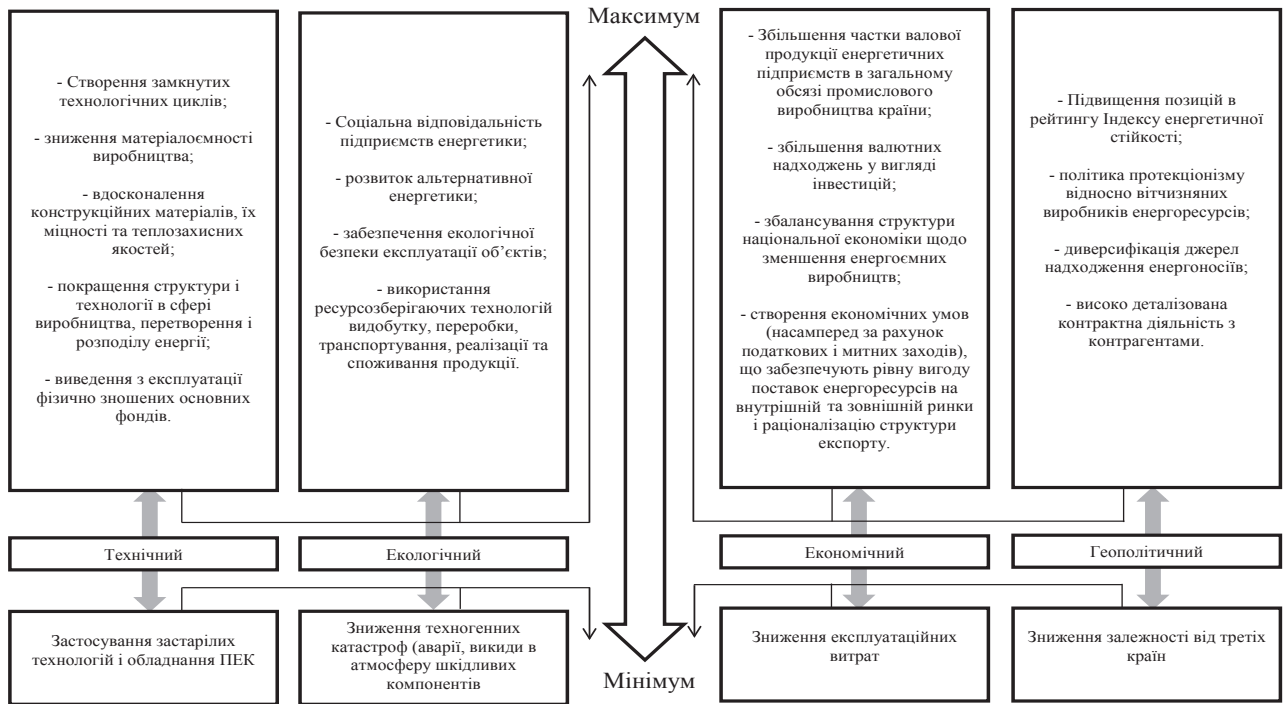

Рис. 2. Комплекс стратегічних цілей забезпечення мінімального і максимального рівня енергетичної безпеки України

Джерело: розроблено автором на основі [5; 6]

Рис. 3. Диверсифікація джерел постачання енергоносіїв України

Джерело: розроблено автором на основі [8; 9; 10; 11]

промисловості, – 34,6%, а атомна енергетика, відповідно, – 19,2%. За офіційними енергетичними джерелами Україна має високий рівень залежності від російських постачальників: атомна енергетика, – близько 95% поставок палива для українських АЕС здійснює російська паливна компанія «ТВЕЛ»; газ, – близько 60% газу щороку імпортувалось із Росії; вугільна промисловість, – в результаті бойових дій на Сході та окупації територій Луганщини і Донеччини втрачено понад 75% вугільного потенціалу, що змусило український уряд закуповувати вугілля в ПАР та оперативно переводити виробництво теплової енергії на альтернативні джерела та електроенергетику [7].

Тож проблема полягає в тому, що наша країна отримує основні обсяги вуглеводнів безпосередньо з одного джерела – Росії, або ж закуповувані енергоносії потрапляють в Україну транзитом через російську територію. Відповідно до міжнародної практики, таких незалежних один від іншого джерел повинно бути три-чотири, а прихильність поставок тільки до однієї країни криє в собі загрозу політичної незалежності в цілому.

Нами пропонуються заходи для забезпечення енергетичної безпеки України, спрямованих на пошук альтернативних постачальників енергоносіїв, зокрема (рис. 3):

1. Прийняття стратегії диверсифікації імпорту енергоносіїв. На сьогодні для України існує декілька потенційних диверсифікованих проектів, зокрема нафтопровід «Одеса – Броди – Гданськ», реверсні потоки природного газу зі Сло-

вацької Республіки, Польщі, Угорщини, імпорт «блакитного палива» з Казахстану та LNG-термінал.

Оскільки пропускна спроможність нафтопроводу «Одеса-Броди» Євро-Азіатського нафтогазопроводного коридору (САНТК) становить 14,5 млн. тон нафти на рік, це суттєво може знизити політико-економічну залежність від Російської Федерації в поставках газу і нафти.

Підписаний у Братиславі українсько-словацький меморандум гарантує надходження в Україну п'ятої частини потрібного їй газу із словацьких Воян до закарпатського Ужгороду [12].

Найбільш перспективним ж для України сьогодні альтернативним джерелом «блакитного палива» експерти Міжнародного центру перспективних досліджень називають Казахстан. Маючи підтверджені запаси на рівні 2 трлн. кубометрів, а прогнози – близько 6 трлн. кубометрів, саме Казахстан виглядає найбільш перспективним партнером у забезпеченні диверсифікації поставок газу [5].

Ще одним способом перерозподілу постачання енергоносіїв для України являється національний проект LNG-термінал. Завдяки орієнтованій потужності терміналу можна забезпечити поставки газу у розмірі 10 млрд. куб. м на рік.

Отже, диверсифікація джерел імпорту енергоносіїв являється досить важливим і необхідним способом зниження критичного рівня залежності України від імпорту вуглеводнів з однієї держави Росії. Ефекти, що передбачається отримати від диверсифікації поставок, а саме: підвищення надійності постачань енергоресурсів, обмін технологіями, зниження цін на енергоносії тощо, проявляться уже в середньостроковій перспективі і в цілому сприятимуть підвищенню енергетичної безпеки України

2. Збільшення власного видобутку вуглеводнів. Посідаючи одне з перших місць серед країн світу за відносною роллю нафтогазоперспективних територій (81%) [8, с. 25], перед Україною постає важливе стратегічне завдання досягнення максимально можливого рівня забезпечення власними вуглеводними ресурсами.

Згідно з Експертною радою з питань розвитку газової промисловості та ринку природного газу

потенційні ресурси традиційного газу на сьогодні становлять 5,4 трлн. кубометрів (з них розвідані – 1,1 трлн. кубометрів) [13]. Це дає змогу зробити висновок, що в Україні є достатня ресурсна база для забезпечення газом власного видобутку із традиційних джерел.

3. Видобуток нетрадиційних джерел вуглеводнів. В Україні це насамперед важка високов'язка нафта і бітуми, водорозчинний і вугільний метан, а також газогідрати Чорного моря (запаси яких за різними оцінками можуть становити 4-13 трлн. куб. м. газу [9]). За найскромнішими підрахунками, у надрах України зосереджено не менше 2 млрд. тонн у. п. важких нафт і бітумів [10].

Також перспективним для України видом нетрадиційного газу може стати газ щільних порід (ГШП). За попередніми оцінками, в Україні ресурси ГШП складають 2-8 трлн. куб. м. [14].

4. Розвиток альтернативних перетворювачів енергії. У жовтні 2014 року здійснено синхронний запуск двох гідроагрегатів Дністровської гідроакумулюючої електростанції (ГАЕС), що у місті Новодністровськ.

Згідно з прогнозованою економією у розмірі 1 млрд. куб. м газу за рік, введення в дію цих гідроагрегатів значно сприятиме скороченню залежності від зовнішнього постачання газу та вугілля.

Висновки. На підставі визначених внутрішніх та зовнішніх загроз енергетичної безпеки розроблено конкретні стратегічні для України напрямки для гарантування енергетичної безпеки країни та заходи забезпечення альтернативних постачальників енергоносіїв.

У роботі отримано ряд результатів, які є науковою новизною автора. Зокрема, дістали подальшого розвитку стратегічні напрямки прийняття рішень та реалізації енергетичної стратегії з врахуванням необхідності гарантування енергетичної безпеки та варіанти диверсифікації постачальників енергоносіїв України.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні пропозицій стосовно змін у енергетичній стратегії України відповідно до ідей стратегії глобальної енергетичної безпеки.

Список літератури:

1. Енергетична стратегія України на період до 2030 р.: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>
2. Зеркалов Д.В. Энергетическая безопасность. Монография. / Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2012. – 920 с.
3. Ковалев М. Методология анализа мировых энергетических стратегий / М. Ковалев, Фараж К., Барауля О. // Вестник ассоциации белорусских банков. – 2013. – № 11. – С. 12-37.
4. Енергетика: історія, сучасність і майбутнє. Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5+2627>
5. Проблема энергетической независимости Украины и пути ее решения // – Всеукраїнська експертна мережа – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=10951
6. Про «Концепцію державної енергетичної політики України на період до 2020 року» // – Газета «Дзеркало тижня». -23.02.2001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/pro_kontseptsiyu_derzhavnoyi_energetichnoyi_politiki_ukrayini_na_period_do_2020_roku.html
7. Потрійна енергетична залежність України // Інформаційно-аналітичний ресурс «Енергетичний ринок». – 26.11.2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://energy-market.com.ua/enerhetychnyy-rynok/novyny/analitika/potriyna-enerhetychna-zalezhnist-ukrayiny/>
8. Лукін О.Ю. Вуглеводний потенціал надр України та основні напрямки його освоєння // Буріння. – 2009. – № 4. – С. 24-32.
9. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1071-2013-p>
10. Потужний вуглеводневий потенціал надр України – основа прийдешньої енергетичної незалежності // – Газета «Дзеркало тижня». – 04.12.2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/potuzhniy_vuglevodneviy_potentsial_nadr_ukrayini_osnova_priydeshnoyi_energetichnoyi_nezalezhnosti.html
11. Порошенко: нові агрегати Дністровської ГАЕС заощадять 1 млрд. куб. м. газу // – Інформаційне агентство «Українські новини». – 25.10.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukranews.com/news/142037.Poroshenko-novi-agregati-Dnistrovskoi-GAES-zaoshchadyat-1-mlrd-kub-m-gazu.uk>

12. Енергетична залежність України від Росії зменшується // – Воля народу – громадсько-політичний портал. – 29.04.2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volianarodu.org.ua/uk/Ekonomika-i-biznes/Energetychna-zalezhnist-Ukrainy-vid-Rosiji-zmenshuyetsya>
13. Витобок природного газу в Україні: проблеми та перспективи. Матеріали засідання Експертної ради з питань газової промисловості та ринку природного газу при Міністерстві енергетики від 23.04.2013 року. – Режим доступу: <http://www.ngbi.com.ua/Ekspertna%20Rada/vysnovku.pdf>
14. Газовидобування в Україні 2012 [Електронний ресурс] / Baker Tilly Ukraine – 2013. – 11 с. – Режим доступу: http://www.bakertilly.ua/media/Gazovydobuvannya_v_ukraini.pdf

Бигун У.В., Охрименко О.О.

Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт»

СТРАТЕГИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Аннотация

Рассмотрено угрозы внутренней и внешней энергетической безопасности Украины. Усовершенствовано комплекс стратегических целей по обеспечению энергетической безопасности. Сформировано меры энергетической стратегии Украины для повышения уровня энергетической безопасности государства.

Ключевые слова: энергетическая стратегия, безопасность, комплекс.

Bihun U.V., Okhrimenko O.O.

National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

STRATEGY OF ENERGY SECURITY OF UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Summary

Threats of internal and external energy security of Ukraine are considered. The set of strategic goals of energy security is improved. Measures of Ukraine's energy strategy for enhancing energy security are formed.

Keywords: energy strategy, security, complex.

УДК [316.353: 314.7]: 316.733

ФАКТОРИ САМООРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ У ПЛОЩИНІ СОЦІОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ МІГРАЦІЇ

Біль М.М.

Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього
Національної академії наук України

Досліджено генезис факторів самоорганізації мігрантів у контексті збереження їх етнопонаціональної і культурної ідентичності. Охарактеризовано основні причини та об'єднуючі цілі самоорганізації мігрантів. Доведено роль діаспори в плані соціокультурологічного впливу на населення України. Систематизовано головні сфери впливу діаспори, які відображаються через культурно-мистецьку, фінансову та організаційно-управлінську діяльність. Запропоновано концепцію соціокультурологічного впливу української діаспори за внутрішнім та зовнішнім вимірами.

Ключові слова: самоорганізація мігрантів, генезис факторів, соціокультурологічний вплив, діаспора, етнопонаціональна і культурна ідентичність.

Постановка проблеми. У факторній моделі вивчення соціокультурологічних наслідків міграції інституційні фактори посідають важливе місце. Серед них – фактори самоорганізації мігрантів, які мають значний потенціал впливу та практичне значення. З позиції їх детермінації збереження етнопонаціональної і культурної ідентичності мігрантів важливо дослідити факторний генезис. Це дасть змогу виявити можливості регулювання міграційних процесів через форми самоорганізації мігрантів, особливе громадян України за кордоном, які наразі є

стихийно формованими і мало підтриманими на державному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематиці самоорганізації мігрантів, як правило, присвячені праці вчених-соціологів – Г. Балабанової, О. Іванкової-Стецюк, І. Марков, Г. Селешука, Т. Сидоренко та ін. Наука міграціології в Україні наразі розвивається (Е. Лібанова, О. Малиновська, С. Пирожков, І. Прибиткова, Ю. Римаренко, У. Садова, О. Хомра та ін.). Її широку теоретико-методологічну основу повинні доповнювати праці, які розкривають актуальний характер міграцій у